YO‘LOVCHILARNI TASHISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARINI O‘RGANISH USULLARI

Xaydarov Murodjon Akbaraliyevich
Andijon davlat texnika instituti, Transport logistikasi kafedrasi katta o‘qituvchi
E-mail: murodjonxaydarov77@gmail.com
Tel: +99877-070-44-51

Annotasiya. Bugungi kunda transportning asosiy vazifasi xalq xo‘jaligi va aholining transportga bo‘lgan ehtiyojini o‘z vaqtida, sifatli va to‘liq qondirish, uning ishining iqtisodiy samaradorligini oshirishdir. Aholining transportga bo‘lgan ehtiyojini qondirishda muhim o‘rin yo‘lovchi transportining eng massiv turi bo‘lgan avtomobil transportiga beriladi. Yo‘lovchi avtotransportini rivojlantirishda uning texnik jihozlanishiga va ish uslublarini takomillashtirishga katta e'tibor berilishi kerak. Shu bilan birga, asosiy vazifa mamlakat aholisining transportga bo‘lgan ehtiyojini to‘liq qondirishdir. Harakatlanuvchi tarkib ishining miqdoriy va sifat ko‘rsatkichlari uning texnik-iqtisodiy imkoniyatlariga mos kelmaydi. Tashish tashkilotning yanada rivojlangan shakllarini talab qiladi. Yo‘lovchi transport vositalarining faoliyatidagi kamchiliklar aholiga xizmat ko‘rsatish sifatini pasaytiradi va harakatlanuvchi tarkibdan samarali foydalanish uchun sharoit yaratmaydi.

Kalit so‘zlar: transport tizimlari, jamoat transporti, barqaror rivojlanish, modellashtirish, transport modeli, transport, aholi.

Abstract. Today, the main task of transport is the timely, high-quality, and complete satisfaction of the needs of the national economy and the population for transport, increasing the economic efficiency of its operation. An important place in meeting the population's transport needs is given to road transport, which is the most mass type of passenger transport. In the development of passenger motor transport, great attention should be paid to its technical equipment and improvement of working methods. At the same time, the main task is to fully satisfy the needs of the country's population for transport. The quantitative and qualitative indicators of the rolling stock do not correspond to its technical and economic capabilities. Transportation requires more advanced forms of organization. Shortcomings in the operation of passenger vehicles reduce the quality of service to the population and do not create conditions for the effective use of rolling stock.

Keywords: transport systems, public transport, sustainable development, modeling, transport model, transport, population.

Аннотация. Сегодня основной задачей транспорта является своевременное, качественное и полное удовлетворение потребностей народного хозяйства и населения в транспорте, повышение экономической эффективности его

ISSN 3030-3907

работы. Важную роль в удовлетворении потребностей населения в транспорте играет автомобильный транспорт, являющийся наиболее массовым видом пассажирского транспорта. При развитии пассажирского автотранспорта необходимо уделять большое внимание его техническому оснащению и совершенствованию методов работы. При этом основной задачей является полное удовлетворение потребности населения страны в транспорте. Количественные и качественные показатели работы подвижного состава не соответствуют его технико-экономическим возможностям. Транспортировка требует более развитых организационных форм. Недостатки в работе пассажирских транспортных средств снижают качество обслуживания населения и не создают условий для эффективного использования подвижного состава.

Ключевые слова: транспортные системы, общественный транспорт, устойчивое развитие, моделирование, транспортная модель, транспорт, население.

Kirish.

Avtomobil transportida yo‘lovchilar tizimining xususiyatlari va holati.

Urbanizatsiyaning yuqori sur'atlari, shaharlarning ijtimoiy, ilmiy va texnik rivojlanishi, yangi shaharsozlik tizimlarini yaratish, barcha sohalarda yangi texnologiyalarni joriy etish bilan birlashganda transport xizmati tizimlarining sezilarli darajada rivojlanishini oldindan belgilab beradi. Ushbu tizimlar shahar aglomeratsiyasi faoliyatining hayotiyligi va samaradorligini ta'minlashi, aholi hayotining barcha sohalarida hududiy kelishmovchilikni birlashtirish imkoniyatini yaratishi kerak [1]. Tovarlar va yo‘lovchilarga xizmat ko‘rsatish uchun tashqi magistral, mahalliy, shahar atrofidagi va shahar transporti majmuasidan iborat bo‘lgan katta shaharning yagona transport tizimida shahar yo‘lovchilar transporti tizimi alohida funktsional joyni egallaydi. Hozirgi vaqtda ushbu tizim ishida yuz beradigan jarayonlar O‘zbekistonning turli shaharlarida o‘xshash bo‘lib, iqtisodiy, ijtimoiy, normativ-huquqiy, tashkiliy-texnik, ekologik xarakterdagi o‘xshash muammolar bilan ifodalanadi [2]. Ularning ko‘pchiligining echimi transportning ishlash samaradorligi va sifatini oshirish uchun boshqaruv tizimining an'anaviy shakllari va yondashuvlarini bozorni shakllantirish bosqichida qayta ko‘rib chiqishni talab qiladi. Obyektiv ravishda yo‘lovchilar transporti faoliyatini tashkil etish va boshqarishning mavjud muammolarini quyidagi mezonlarga ko‘ra ancha shartli ravishda ajratish mumkin [3].

Metodologiya. Transport ratsional transport strukturasini shakllantirish muammolari, ya’ni. raqobatdosh korxonalar yoki transport turlari o‘rtasida mavjud

ISSN 3030-3907

bozor sharoitida amalga oshiriladigan transport hajmini qayta taqsimlash iste'molchilar uchun maqbul [4];

paydo bo‘lishi shahar megapolisining ob'ektiv rivojlanish jarayoni bilan bog‘liq bo‘lgan yangi bozorlarni rivojlantirish muammolari, ham topografik jihatdan, ham aholining transport harakatchanligi oshishi natijasida;

-bozorda faoliyat ko‘rsatadigan etarlicha ko‘p miqdordagi kichik korxonalar va tadbirkorlar sharoitida tashish xavfsizligini ta'minlash muammolari, transportni tashkillashtirish va amalga oshirish uchun zarur talablarga rioya etilishi ustidan mustaqil nazoratni amalga oshiradi. Bu erda avtoulov oqimining heterojen tarkibi va uning kontsentratsiyasining notekisligi sharoitida avtohalokat tezligini oshib borishini ajratib ko‘rsatish mumkin;

-shaharning ijtimoiy jihati bilan bog‘liq muammolar

shahar aholisining ayrim toifalarining turmush darajasiga sezilarli ta'sir ko‘rsatadigan transport;

Natija va muhokama. Motor avtotransport stavkalari va atrof-muhitning ifloslanishi sharoitida shaharsozlik xususiyatlari, erdan foydalanish siyosati va ekologik vaziyat bilan bog‘liq muammolar guruhi. Makrologistika doirasida shahar transportini boshqarish jahon iqtisodiyotida odatda tan olingan quyidagi boshqaruv tizimlari turlari asosida shakllanishi mumkin: ma'muriy - rejali; bozor; tartibga solinadigan - bozor. Birinchi tur boshqaruvni qat'iy markazlashtirishga asoslangan va mulkchilikning davlat shakli bilan tavsiflanadi. Shahar yo‘lovchilar transportining "qayta qurishgacha" iqtisodiy mexanizmi yo‘lovchilar tashish hajmini rejalashtirish va korxonalarning rejalashtirilgan foydasizligi printsiplariga asoslangan edi. Transportni o‘z-o‘zini moliyalashtirishga o‘tkazish, hisoblangan tariflar tizimini joriy etish bo‘yicha keyingi qadamlar iqtisodiy mexanizmning asosiy mazmunini emas, shaklini o‘zgartirdi. Ma'lumki, rejalashtirilgan boshqaruv tizimi sharoitida transportga bo‘lgan talab yo‘lovchilarga ko‘rsatiladigan transport xizmatlari hajmida ifodalanadi, iste'molchi ishlab chiqaruvchilarni xizmatlar hajmi va sifatini oshirishda qiziqtira olmaydi va tariflar ma'lum bir sifat darajasini tartibga sola olmaydi, yagona tarif siyosati va belgilangan miqdordagi subsidiyalar mavjud. (subsidiyalar). Shunday qilib, transport xizmatlari faoliyatining asosiy ko‘rsatkichlari ishlab chiqarish korxonalarining ichki sharoitlari bilan belgilanadi [5].

Bozor tizimi mulkchilikning turli shakllarini ishlab chiqaruvchilarning ishiga davlat tomonidan minimal darajada aralashishni (asosan, uning roli qonunchilik darajasiga tushiriladi) ta'minlaydi. Ushbu tizim uchun xizmatlarning raqobatbardoshligi, erkin narxlash, bozorga kafolatlangan erkin kirish, talab va taklifni bozor tomonidan tartibga solish asosiy shartlardir. Dunyoda eng keng

ISSN 3030-3907

tarqalgan - bu boshqaruv tizimining uchinchi oraliq turi. Rejalashtirilgan va bozor afzalliklarining sintezi sifatida u har ikkala tizim tizimining xususiyatlarini oqilona birlashtirishni ta'minlaydi.

Yo‘lovchi transportining turlari va uning ko‘lami

Avtomobil yo‘lovchi transporti mamlakatning yagona transport tizimining ajralmas qismidir. Transport tizimi deganda texnologik, texnik va axborot, huquqiy va iqtisodiy munosabatlar tizimi bilan birlashtirilgan aloqa marshrutlari, transport vositalari, texnik vositalar, boshqaruv va aloqa vositalari majmui tushuniladi. Transport tizimi temir yo‘l, dengiz, havo, avtomobil va gaz quvurlari va transport turlarini birlashtiradi.

Aloqa yo‘nalishlari - shosselar, trassalar, quvurlar, inshootlar, armatura va podstansiyalar harakatlanishi uchun uskunalar.

Tashish vositalari - podstansiyalar, quvurlar, konteynerlar, poddonlar, qaytariladigan va bir martalik konteynerlar.

Texnik vositalar va mexanizmlar - PRS, bunkerlar, konveyerlar, saralash mashinalari. Boshqarish va aloqa vositalari - ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, qayta ishlash va uzatishni ta'minlaydigan qurilmalar to‘plami. Transport turlarini tartibga solish - stantsiyalar, temir yo‘l stantsiyalari, aeroportlar, marinalar, to‘xtash joylari, xizmat ko‘rsatish stantsiyalari. Transport tizimining birligi quyidagilarga erishiladi:

transport, shuningdek, ishlov berish tizimlarining o‘tkazuvchanligi;

•texnologiyaning birligi, transport jadvallari, jo‘natuvchilar va qabul qiluvchilarning birikmasi va boshqalar bilan ta'minlangan o‘zaro ta'sirning texnologik sohasi;

•o‘zaro hamkorlikning axborot sohasi;

•o‘zaro munosabatlarning huquqiy sohasi;

•o‘zaro ta'sirning iqtisodiy sohasi - asosni transportning transport turlari bo‘yicha taqsimotini yagona rejalashtirish tizimi tashkil etadi

Ahamiyati va ko‘lami bo‘yicha transportning har bir turi xalq xo‘jaligining alohida tarmog'i bo‘lib, murakkab dinamik tizim sifatida qaraladi. Aholining turli xil transport turlari bilan transportga bo‘lgan ehtiyojini qondirish darajasi bir qator omillarga, xususan, ma'lum bir transport turining moddiy-texnika bazasining rivojlanish xususiyati va darajasiga, tashish jarayonining tashkil qilinishiga, transportning muntazamligi, etkazib berishning ishonchliligi vaqtiga bog'liq. Yo‘lovchi transportining har bir turi uning ishlatilishini belgilaydigan va mos keladigan o‘ziga xos xususiyatlarga ega.

Yo‘lovchi avtotransport tizimining samarali ishlashiga uning barcha tarkibiy qismlari - harakatlanuvchi tarkib, avtotransport vositalari, xizmat ko‘rsatish ishlab

ISSN 3030-3907

chiqarish bazasi, aloqa va boshqarish texnik vositalari, transport va transport jarayonlari o‘zaro muvofiqlashtirilgan rivojlanishi sharoitida erishiladi. Avtoulov yo‘lovchilar transporti qisqa va o‘rta masofaga sayohat qilishning asosiy transport turi hisoblanadi. Yo‘lovchi transportining ishi quyidagicha aniqlanadi: tashilgan yo‘lovchilar soni - transport hajmi. Yo‘lovchilarni tashish masofasi - sayohat masofasi, transport xizmati darajasi va darajasi. Trafik hajmi, ularni tashish masofalarini hisobga olgan holda, transport ishini - ushbu transport turining yo‘lovchilar aylanmasini belgilaydi. Transport xizmati darajasi transport ehtiyojlarini qondirish darajasi bilan tavsiflanadi. Yo‘lovchilarga xizmat ko‘rsatish sifati ularning safarga ketgan vaqtiga, yo‘lovchilarga taqdim etiladigan qulaylik va qulaylikka bog'liq [6].

Barcha bajarilgan ishlar bir qator xususiyatlarga ko‘ra bo‘linadi:

• Substansiya turlari bo‘yicha: avtobus va avtoulovlarni tashish

• PS mansubligi bo‘yicha: jamoat transporti, idoraviy, yakka tartibdagi egalar avtoulovi, ijara asosida avtomobil.

• Xabarlar turi bo‘yicha: shahar, shahar atrofi. Mahalliy (qishloq va tuman ichi), shaharlararo va xalqaro. Shahar transporti avtobuslar va yo‘lovchi avtoulovlari, taksilar tomonidan amalga oshiriladi.

Shahar atrofidagi transport shahar atrofidagi aholi va shahar atrofidagi shahar aholisi o‘rtasida doimiy aloqani ta'minlaydi. Ular shahar transportidan yo‘lovchilar soni kamligi, bahor-yoz davrida ularning sonining sezilarli darajada ko‘payishi, sayohat masofalarining ancha uzoqlashishi, samolyotga chiqish va tushish uchun kamroq to‘xtashlari va sayohat oralig'ining ko‘payishi bilan ajralib turadi. Shuningdek, ular nisbatan yaxshi yo‘l sharoitlariga ega.

Mahalliy (qishloq) yo‘lovchilarni tashish qishloq aholisiga xizmat ko‘rsatish bilan bog'liq va asosan avtobuslar orqali amalga oshiriladi. Mahalliy transport turli xil yo‘l sharoitlari, yo‘lovchilarning kamligi, qo‘l yuki yoki yuklarining mavjudligi, hafta kunlari va yil fasllari bo‘yicha yo‘lovchilar tashish hajmining sezilarli o‘zgarishi bilan ajralib turadi.

Shaharlararo yo‘lovchilarni tashish avtomobil yo‘llarida shahar chegaralaridan 50 km dan uzoqroq masofada viloyat ichidagi (mintaqalararo) shaharlarni, viloyatlar (mintaqalararo) va avtonom respublikalar (respublikalararo) o‘rtasida bog'lanish uchun tashkil etiladi. Ular uzoq masofalar, 1000 km va undan ko‘proq masofaga etib borish va yaxshi yo‘l sharoitlari bilan ajralib turadi. Ushbu transport uchun qulay va tezyurar avtobuslardan foydalaniladi, ular bagaj va qo‘l yuklarini saqlash joylari, shkaflar, bufet va hojatxonalar bilan jihozlangan.

Ekskursiyalarni tashish ekskursiyalarga xizmat ko‘rsatish bilan bog'liq va asosan ekskursiyalar mavzusiga ko‘ra doimiy, oldindan ishlab chiqilgan

ISSN 3030-3907

marshrutlarda shaharlarda yo‘lovchiga ega avtobuslar tomonidan amalga oshiriladi. Bunday transport oldindan buyurtma asosida amalga oshirilishi mumkin.

Ekskursiyalarni tashish ekskursiyalarga xizmat ko‘rsatish bilan bog'liq va asosan ekskursiyalar mavzusiga ko‘ra doimiy, oldindan ishlab chiqilgan marshrutlarda shaharlarda yo‘lovchiga ega avtobuslar tomonidan amalga oshiriladi. Bunday transport oldindan buyurtma asosida amalga oshirilishi mumkin.

Sayyohlik transporti jamoat transportida ham, idoralarda ham oldindan ishlab chiqilgan marshrutlar bo‘yicha aholi punktlaridan tashqariga sayohat bilan amalga oshiriladi. Bunday tashish uchun avtobuslar dastlabki buyurtmalar bo‘yicha amaldagi tariflar bo‘yicha ham, shartnoma asosida ham to‘lash bilan ta'minlanadi, ekskursiya va turistik transportlarning etarli hajmlari bilan bunday transportlarga ixtisoslashgan maxsus avtoulov korxonalari yoki kolonnalar ajratilishi mumkin.

Yo‘lovchilarni rasmiy ravishda tashish ma'lum bir korxona ishchilari va xizmatchilarini yashash joyidan ishga va orqaga, shuningdek ish kuni davomida bir martalik xizmat safarlariga etkazib berish bilan bog'liq. Ular uchun ham jamoat transporti, ham idoraviy transport vositalaridan foydalaniladi.

Maktab transporti odatda qishloq joylarida tashkil etiladi, u erda yoki doimiy avtobus qatnovi mavjud emas, yoki u bor, lekin harakat uzoq vaqt oralig'ida amalga oshiriladi va maktabning boshlanish va tugash vaqtlariga to‘g'ri kelmaydi. Maktab o‘quvchilarini tashish uchun maxsus marshrutlar va jadvallar ishlab chiqilib, tegishli sig'imli avtobus turi belgilandi.

Qaytadan tashish brigadalarni etkazib berish, neftchilar, smenalar, quruvchilar va boshqalarni etkazib berishga mo‘ljallangan. Ko‘pincha bunday tashish ish smenalarining boshlanishi va tugashi bilan bog'liq bo‘lgan bir tomonlama bo‘ladi. Avtobuslarning harakati belgilangan yo‘nalishlarda qatnov jadvaliga muvofiq qat'iy ravishda jamoat avtobuslarida ham, idoralarda ham amalga oshiriladi.

Maxsus yo‘lovchilar tashish ro‘yxatdan o‘tgan avtobuslar va avtoulovlar tomonidan amalga oshiriladi. Ular asosan tashkil etadigan xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlar bilan bog'liq

• Tashkilot shakli bo‘yicha:

Yo‘nalishlarni tashish tasdiqlangan yo‘nalishlar bo‘yicha qat'iy belgilangan jadvalga muvofiq, yo‘lovchilarning oldindan kelishilgan oraliq va so‘nggi to‘xtash joylarida yo‘lovchilarga chiqish va tushirish bilan tashkil etiladi.

ISSN 3030-3907

Moslashtirilgan transport korxonalar, tashkilotlar va aholining shartnomalari va bir martalik buyurtmalari asosida amalga oshiriladi. Ular marshrut marshrutlari emas, garchi marshrut har doim kelishib olinadi.

Avtobus transporti boshqa multimodal transportni boshqa yo‘lovchi transporti bilan birgalikda amalga oshiradi.

Ijtimoiy:

- Tashkiliy-texnik ko‘rsatkichlar: harakat tarkibining harakatlanish oralig'i; tezlik; harakat tarkibining sig‘imi va bandligi. Ushbu ko‘rsatkichlarni ma'lum darajada baholash (o‘lchash) va rejalashtirish mumkin. Ro‘yxatdagi ko‘rsatkichlarning (standart ko‘rsatkichlarning) qoniqarli ko‘rsatkichlariga erishilganda transport xizmatlarining tashkiliy va texnik darajasi normal hisoblanadi.
- Jamoat transporti xizmatlarining sifati bir qator ko‘rsatkichlar bilan baholanadi va yo‘lovchilar nuqtai nazaridan aholining jamoat yo‘lovchilar transporti tizimiga bo‘lgan talablarini qondirish darajasidir. Har qanday transport vositasi quyidagi to‘rt talabga javob berishi kerak
- (sanoat va maishiy ko‘rsatkichlar): harakat xavfsizligi; harakatlanish tezligi; sayohatning qulayligi va qulayligi; past yuk haqi. Har qanday transport turining xavfsizlik darajasi ma'lum bir vaqt (kun, oy, yil) davomida sodir bo‘lgan baxtsiz hodisalar va baxtsiz hodisalar soni va ta'sirlangan odamlar soni (o‘lganlar va yaradorlar) to‘g'risidagi statistik ma'lumotlar bilan baholanadi. yakka tartibdagi tadbirkorlarga tegishli avtobuslar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI.

1. Isroilov Sh.Sh., Analysis of the efficiency of loading and unloading in multimodal transport. Наманган муҳандислик-технология институти илмий-техника журнали том 4 - №4, 2019.
2. Isroilov Sh.Sh., *Situation of nes balance in the city passenger transportation market when moving passengers with transfers.* Asian journal of multidimensional research. India- 2020.
3. Nasirov Ilkham Zakirovich- Ph.D., Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich , Doctoral Student. (2023). Consequences Of Complete And Undercombustion Of Fuel. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 3597–3603. https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.448
4. Насиров И.З., Гаффаров М.Т. “Электроннаѐ система платежей в автобусах”// Естественнонаучный журнал «Точнаѐ наука», выпуск № 117. www.idpluton.ru. Кемерово: «Техноконгресс»- 2021 с. 10-13.
5. Исроилов Ш.Ш., *Методика совершенствования существующей организации пассажирских городских перевозок.* Monografia pokonferencyjna. Science, research, development *Berlin-2020*

ISSN 3030-3907

6. Исроилов Ш.Ш., Интервал движения по маршруту, минимизирующий суммарные затраты транспорта и пассажиров. Monografia pokonferencyjna. Science, research, development *Berlin-2020*

ISSN 3030-3907